

מפי ראשונים: ראיון עם ד"ר חיים ליף*

מן "התקופה" עד "בצרון"

בראיון העלה ד"ר ליף בחיבה ובהערכה מרובה את זכרו של משה מייזלש-עמישי, מי שערך את "הדאר" לאחר פטירתו של מנחם ריבולוב הנלהב והדינמי, ומי שהיה שונה ממנו בטמפרמנט ובסגנון. בעוד ריבולוב היה דומיננטי, סוער וגועש, תקיף וסמכותי, היה מייזלש-עמישי נחבא אל הכלים, מופנם, טיפוס ששולבו בו סגולותיו של חסיד חם-לב עם אלו של הוגה-דעות ולמדן רחב-ארודיציה (ואכן, מייזלש חיבר את שני כרכי "מחשבה ואמת" שלו, בצד מסות ומאמרים נוספים רבים, מהם שראו אור על דפי "הדאר"). מידת צניעותו היתה כה קיצונית, שזמן רב נמנע מלציין את שמו, כעורך, על דפי "הדאר"; וגם כאשר נענה ללחצי ידידים ועובדי המערכת, דחק את השם לעמודו האחרון של הגיליון - ובתחתיתו... הוא היה מסוגל לקום מכיסא העורך, ליטול מטאטא ביד ולכבד את רצפת מישרדו - כמו שמצינו במסכת מגילה כ"ח:

"ומכבדין אותן (את בתי הכנסת) ומרביצין אותן" - ובכך להתעלם כליל מהיעדרה של האשה הממונה על הנקיון - ולאחר נטילת ידיו לחזור אל שולחנו ולערוך מאמרים ודברי ספרות, באותה קפידה, ובאותה זריזות, בהן טואטא החדר... מייזלש-עמישי הועסק ע"י ריבולוב כמעט מעת הגיעו לארה"ב, והוא סמך עליו בכל, שכן ידע כי מייזלש הוא עורך מהיר ועם זאת פדנטי, ואינו משייר אחריו ליקויים וטעויות שבהיסח הדעת. כאשר באו סופר או עיתונאי למערכת "הדאר", בתקופה בה היה מייזלש העורך הראשי, היה קם ממקומו ומגיש לאורח כיסא, ובכך "נשבר הקרח" וחמימות, בלתי פורמלית נזדרמה לאותו מפגש. רק מדבר אחד נתיירא מייזלש ונסתייג ביותר: מחובת נשיאת דברים בציבור, אם בהרצאה ואם בבאנקט. "תופעה זו הפליאתני", מספר ד"ר ליף, "שהרי היכרתי אותו כאיש-שיחה מרתק, שופע מידע, הברקות והומור - שלא היתה לו כל סיבה להירתע מלשאת דבריו בפני עם ועדה". רק מאוחר, יותר, מקץ כמה וכמה שנים, הפשירו

שהופיעו בו וכן מפתח לכל כרכיו. למעלה משלושים שנה טיפח ליף את "בצרון" והשקיע בו מכשרונו וממרצו. במאמר בשם "פרקי בצרון" (בגליון טבת-שבט תשל"ח) ציין את הבעיות שנתעוררו עם מותו של ד"ר משה טשרנוביץ, מנהל העיתון, וניתח את מעמדה של העברית באמריקה. הוא הצביע על הירידה במספר הקוראים, על דילול שורות העברים הנאמנים ועל חוסר האונים של התנועה העברית. על אף כל המכשולים היתה דעתו נחושה להמשיך בהוצאת "בצרון", שראה בו גשר חי בין דורות היצירה והמחקר. הוא קבע:

"תפקידה של במה עברית בגולה בימינו, לפי ראות עינינו, הוא - ליצור את הקשר בין הקורא והיצירה העברית שבעבר ובהווה. הכוחות העבריים בתפוצות אמנם נדלדלו, אך אין לוותר על כל ניסיון לגילוי אפשרויות של שיתוף פעולה בתחומי הספרות והתרבות העברית בין דבריה בארץ ובגולה. יחסי גומלין בין הימרכז והיחיקף בתחום התרבות עשויים להיות פורים ורבי-ברכה יותר מאשר בתחומים אחרים של תכנון ועשייה".

רכת. בשנת 1959 חל מפנה בעריכת "הדאר", כשהיה צורך למלא את מקום העורך משה מייזלש שעלה אז לארץ. ליף הוזמן אז לשמש עורך משנה ומילא תפקיד זה במשך שנתיים. בתקופה זו תרם לעיתון גם מאמרים ראשיים ורשימות בענייני השעה. בשנת 1961 נתבקש להיות חבר המערכת של "בצרון" ומשנת 1972 שימש עורך אחראי.

ליף עשה מאמצים להמשיך במסורת העריכה של רב צעיר ולשמור על רמתו של הירחון על ידי שיתוף סופרים ממדינת ישראל. ענייני ההנהלה היו אז בידי ד"ר משה טשרנוביץ, בנו של מייסד "בצרון", ועם מותו היה ליף צריך גם לדאוג לתקציבו של הירחון. לבסוף, לאחר שהעיתון הופיע בצורתו המסורתית במשך קרוב לארבעים שנה, החליט ליף בשנת 1979 להפכו לרבעון ובצורה זו הופיע עד קרוב לפטירתו. עם הופעת כרך היובל, שיצא בשני חלקים מורחבים (תשי"ו-תשנ"ב), נפסק העיתון.

ליף היה גאה בכך יובל זה ושמח שעלה בידו לשתף בו מטובי הסופרים, בהם אהרן אפלפלד שפרסם בו את הנובלה שלו "אל ארץ הגומא" בשלמותה. תקוות רבות היו לו לעתיד הרבעון והוא תכנן להוציא אנתולוגיה של מיטב היצירות

ארים ממנו בין השנים 1945-1950. ליף לא הסתפק בעבודה ספרותית זו ויזם את הוצאת ה"מוסף לקורא הצעיר" של שבועון "הדאר". עיתון מנוקד זה יצא פעם בשבועיים במשך חמש-עשרה שנה רצופות (1945-1959). כשפתח ליף בעריכת המוסף הכריז שמטרתו היתה למשוך את הדור החדש שגדל באמריקה אל הספרות העברית ולהציע לו ממיטב פירותיה. גליונות המוסף הביאו מאמרים ורשימות על אישים גדולים ועל מאורעות היסטוריים וכן ידיעות על הנעשה בישראל ובתפוצות. ליף לא פסח על שום תאריך חשוב בקשר עם גדולי ישראל, מהרמב"ם ועד דוד בן גוריון. הוא עמד על תרומותיהם של חשובי הסופרים, מאברהם מאפו ועד י.ח. ברנר, והפנה תשומת לב לחידושי לשון שונים. כפי שהעיד ברשימתו "עשר שנים לימוסף", ההדגשה בעיתון היתה על החדש והתוסס בספרותנו, בסיפור, בשיר וברשימה.

ליף מילא תפקיד נכבד לא רק ב"הדאר" אלא גם בירחון "בצרון", שהקים רב צעיר בתשרי ת"ש ושהמשיך בעריכתו עד פטירתו בשנת תש"ט. לאחר מכן הופיע הירחון בעזרת חבר עורכים ובשנים 1953-1959 שימש ליף יועץ למע-

חששותיו של מייזלש מהיבט זה של הפעילות הציבוריות והוא החל להיאות לבקשות ידידים ומוסדות - וראה זה "פלא": הוא נתגלה כנואם ומרצה מעולה...

"דמות אחרת, צבעונית ותמהונית קמעה, שלימים נתפרסמה בישראל, היתה זו של ידידי מימי-נעורים, הסופר והפולמסן יעקב דוד אברמסקי. אברמסקי ואני", מספר ליף, "באנו מעיירות סמוכות לעיר סלוצק. אביו היה רב ידוע, שנודע בחיבוריו רבי-החידושים על התוספתא. פעם, בהיות אברמסקי הבן בגיל 12 בערך, החליט שיעלה במו-רגליו ולא לתר לארץ ישראל. הוא הקדים "נעשה" ל"נשמע" וכמו בנימין השלישי של מנדלי מו"ס, שם לדרך פעמיו והחל לצעוד לכיוון ארץ הקודש. לאחר יומיים נודע כי בעיירה פלונית משוטט בחצוצת נער בלתי מוכר, ומיד הוחשה המשטרה והנער הוחזר לבית אבא... אבא אברמסקי יצא, כנהוג בהרבה משפחות באותם ימים, לעולם החדש, להכשיר את הרקע להגירת שאר בני משפחתו. עוד ביעולם הישן התיידדתי עם אחיו של יעקב דוד אברמסקי, משה, שהודות לו נתוודעתי עוד בעיירתי לכמה בתי משכילים בהם ניתן לנו, הצעירים, להציץ בכרכי "השילוח", "התקופה" ו"המליץ". כשכבר נתאקלמתי מעט בניו יורק (הגעתי לכאן בערך בגיל 14) קיבלתי ממשה מכתבים מלאי שאלות על ידידים משותפים ועל דמויות שנתבלטו מקרב-המשכילים העבריים בני דורנו והקשישים מאיתנו. הוא שאל בלהיטות מה עושה יעקב קלצקין, מה עושה סופר פלוני ומבקר אלמוני, וכיו"ב.

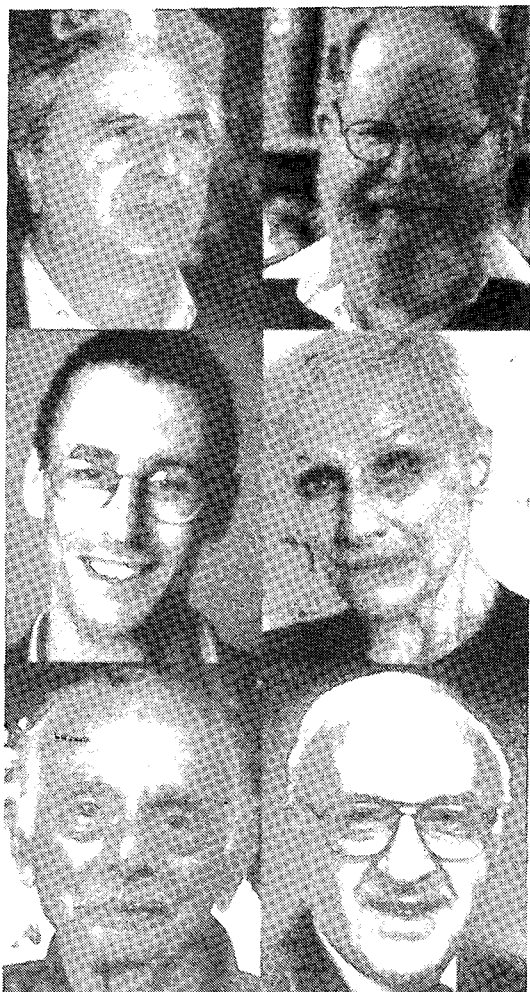
"האח, יעקב דוד, שלימים נתפרסם כמי ש"מפציץ" במכתביו כל מערכת עיתון יהודי בארץ ישראל ומחוץ לה, הגיע אף הוא לשהות קצרה בארה"ב ונתאכסן בביתנו. הוא היה גינטלמן גלנטי שהקפיד להביא לאמי ז"ל צרורות פרחים, כאשר לא היה בכיסו ממון לצרכים חיוניים הרבה יותר למחייתו. אמי התנגדה לכך וביקשה ממנו בתוקף לחדול מלהציף את ביתנו בפרחים ולנהוג חיסכון במעט הכסף שעוד נותר בידו; אבל אי אפשר היה לשנות את טבעו. הכסף פשוט 'ניגר' לו בין האצבעות. מאוחר יותר עלה לארץ ישראל וגם כאשר הצלחתי בעמל רב להתרים נדבן יהודי בניו יורק ולשלוח אליו, לירושלים, מעט כסף לצרכי קיום של כמה חודשים של חיים בחשבון ובקיצוב, היה אברמסקי עורך מסיבת רעים לסופרים ועיתונאים כמוהו ו"שורף" בערב אחד את מה שנשלח אליו בעמל כה רב. אבל כבר בביקורו בניו יורק נתגלה לי כי היה בעל סגנון, בעל השכלה ובעל שנינות בלתי רגילה. צר לי שלא היה מסוגל לרסן ולרכו עצמו סביב פרויקטים ספרותיים או ביקורתיים של ממש, ופיזר את כל כוחו ברבבות רשימות בנות יום ומכתבים למערכות כל העיתונים. רק לאחר פטירתו יזמה בתו הוצאת קובץ ובו מבחר ממסותיו הרציניות יותר, ומחומר זה מתברר עד כמה, בעצם, היה מוכשר ולאילו הישגים רציניים היה מגיע אילו היתה בו משמעת פנימית.

"תקופה חשובה אחרת בתולדות הלשון, הספרות והתרבות העברית באמריקה היתה עבורי, כמו עבור רבים, התקופה של, "התקופה", כלומר: השנים בהן חידש המו"ל ופטרון הספרות העברית יוסף שטיבל, את הופעת כתב העת החשוב הזה - במקום במזרח אירופה, בניו יורק. אני עצמי עבדתי ב"התקופה" בשנים 1945-1946 (במשרה חלקית וצנועה ביותר, כמוזכיר המערכת. בעוד שאר זמני מתפצל בין משרה חלקית נוספת, בבית המדרש למורים של "שיבה אוניברסיטה", מערכת "הרופא העברי" ומערכת "הדאר לקורא הצעיר"). תקופה זו וידעה אותי, אישית ומקורב מאוד, אל כמה מן הנפשות הפועלות הבולטות ביותר בחיזיון זה ששמו התרבות העברית בארה"ב. על ריבולוב, מי שהיה עורכו

של "הדאר" תקופה ארוכה יותר מכל עורך אחר, בין אם קדם לו ובין אם בא אחריו, נהגו לומר שהוא רודן. ואכן, על פיו נשק כל דבר ואישיותו היתה דומיננטית. ברם, ניתנה האמת להיאמר כי הוא פעל יותר מכל עורך אחר, הן ב"הדאר", הן ב"ספר השנה ליהודי אמריקה", הן ב"מבוע", הן בהוצאת "עוגן" והן בכל אותם נשפים ספרותיים שאירגן סביב מפעלים ספרותיים ועיתונאיים אלה, מה שהישרה אווירת חג ושווה נופך של רוממות על כל פעולה ששמו של ריבולוב היה כרוך בה. מובן כי היו אנשים שנפגעו ממנו או שפשוט נתקנאו ביוקרתו, אבל איש אינו מסוגל להכחיש את גודל תרומתו לתרבות העברית באמריקה. בכלל, ציבור העברים באמריקה מנה אז אלפי איש, רובם במיטב שנותיהם ועם יחס והתלהבות ללשון העברית ולספרותה, אותם הביאו עמם עוד מאירופה. גם כאשר יסד הרב פרופסור חיים טשרנוביץ (רב צעיר) את כתב-העת העברי החדש, "בצרון" (בשנת 1939) זה לא התחרה ב"הדאר" ועובדה היא כי מיד נמצאו לו כ-3,000 מנויים. "הד-אר" עצמו נתמך בשנות ה-40 על ידי כ-7,000 מנויים נאמנים, והתנועה העברית כולה היתה תוססת. כמעט בכל שנה נערכו ועידות של אחדות מזרועותיה נוסף על פעילות-הקבע של חוגים עבריים בערי השדה. היו אז מורים עבריים רבים שגם כתבו דברי שירה, סיפורת, הגות ומחקר והיוו מעין 'חיל

**ברכות חמות
לזוכים בפרסים על הישגים
בתחום התרבות היהודית (JCAA)
מטעם הקרן הלאומית
לתרבות יהודית (NFJC)**

**חלוקת הפרסים תיערך בניו יורק
ב-21 וב-23 במאי.
שמות הזוכים (מלמעלה בכיוון השעון):**

**שאל פרידלנדר; משה גרינברג;
ננסי ספרו; ארנולד בנד;
סטנלי קוניץ; טוני קושנר**

מילואים חשוב ביותר לכתבי העת העבריים שנדפסו בתדירות, ואפילו הדור הצעיר יותר, שחלקו כבר נולד באר"ב עיצב לו, כידוע, מסגרת עצמאית: הסתדרות הנוער העברי בראשותו של מייסדה משה דייוויס, הפעיל עד עצם היום הזה בישראל ובתפוצות גם יחד. כללית, אף כי לא היתה זו תנועה המונית, במובן המקובל של מונח זה, אלא יותר אוואנגארד של 'משוגעים לדבר' - היה לכך הד שהתפשט גם על פני הפריה היהודית. כך, למשל, בעיר כגון קליבלנד, אוהיו, נהרו בני נוער עבריים לוועידת ההסתדרות העברית, נוסף על המבוגרים. בעיר לא גדולה זו עמד המשורר והסופר העברי ח.א. פרידלנד בראש בית מדרש עברי למורים ובאישיותו הנאה, המלבבת, ביחד עם סגולת הנואם המזהיר שהצטיין בה, גיבש סביבו חוג אינטלקטואלי פעיל של סופרים, משוררים, אנשי חינוך עברי וכד'. גיסו של פרידלנד היה משה פיינשטיין, אישיות מיוחדת במינה כשלעצמה, משורר, פדגוג ונושא לפיד הלשון והתרבות העברית. וכך נצטרפו חוגים שונים אף בערים אחרות, שלא לדבר על המרכז הניו יורקי התוסס והיצירתי.

פרשת בריינין

ברי כי לא הכל התנהל על מי מנוחות וכי היו מחלוקות, גם אישיות וגם לשם שמיים. המחלוקת הבולטת ביותר היתה "פרשת בריינין". ראובן בריינין, הסופר העברי הנודע, ביקר בשנת 1925 בברית המועצות ובשובו דיווח על מה שראה ושמע, אך העלים את העובדות הקשורות ברדיפת הלשון והתרבות העברית על ידי השלטונות הקומוניסטיים, בניצוחה של הייבסקציה. הדבר נודע כמו כל אמת שאי אפשר לחתום אותה בבקבוק אטום ובדרך הטבע נתלקח פולמוס 'חסי' ביותר. ריבולוב, הטריבון הנאמן לעניין העברי, היה ראש מתנגדו של בריינין. הפטרון הנודע של התרבות העברית, ישראל מץ, היה תומכו של בריינין ודאג לו במסירות רבה. בחודשים האחרונים לחייו של בריינין חיפשו עבורו מזכיר ואני נתמנתי לתפקיד זה. בריינין ניהל שנים רבות יומן ונצטברו אצלו כרכים רבים ומלאי עניין של יומן זה. למרבה הכאב הוא היה משותק בערוב ימיו ואף לדבר עם מזכירו, משמע איתי, לא יכול היה. התקשורת בינינו התקיימה באמצעות דף-נייר שעליו הותוו אותיות האלף-בית. בריינין היה מצביע ביד רועדת על אחת האותיות, וממנה היה מתיק את אצבעו לאות נוספת - ואני הייתי עוקב בדריכות יתירה אחר 'אלו מסעות' של האצבע על פני טבלת האלף-בית, ומתרגם, 'הכתבה' אילמת וטראגית זו לנוסח כתוב. כך 'כתבה' הקדמתו של בריינין ליומנו שיצא כספר מיוחד במימונו של הנדבן רב-הפעלים ישראל מץ.

"ואי אפשר כמובן לשרטט אפילו רישום חטוף וקלוש של גלריית האישים שנתלכדה סביב ההסתדרות העברית באותן שנים, בלי להעלות לפחות קו או שניים לדמותו המקורית, הייחודית של היעבד לעברית, דניאל פרסקי. הוא כיהן כמורה ב"הרצליה" במנהטון, אבל לא היו אסיפה או ועידה עברית שבהן לא נכת, לא נשא את דבריו ולא דיווח עליהן לאחר-מכן במאות מאמרים, פלייטוניו ורשימותיו, שמהם כינס חומר רב ומעניין בכמה וכמה ספרים. הוא היה בעל הומור רב ואהבתו לכל מה שהוא עברי, אם עתיק ושאוב ממקורותינו ואם חידוש מודרני שאך זה קנה לו מהלכים בין דוברי העברית".

* הראיון נערך בראשית שנות ה-90 עבור ספר ההסתדרות העברית. מאמרים אחדים שנועדו לספר זה מודפסים מפעם לפעם ב'הדאר'.